

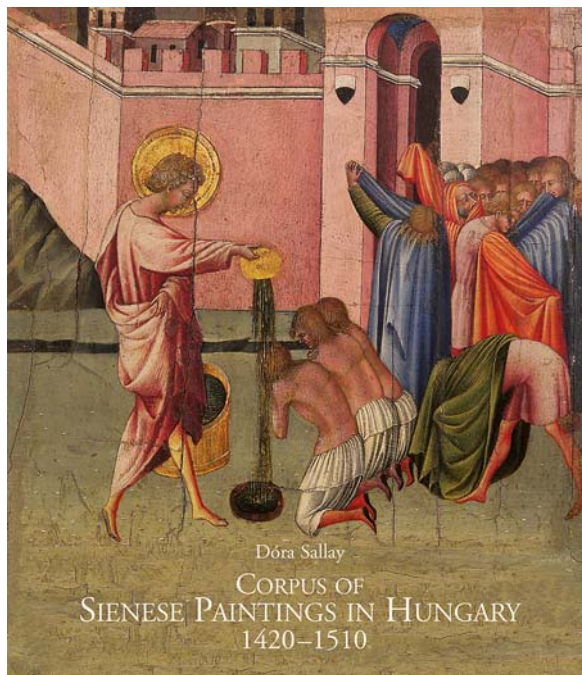
Sienáról Budapesten

Beszélgetés Andrea De Marchi firenzei művészettörténész professzorral Sallay Dóra kötetéről

P. SZABÓ ERNŐ

A firenzei Centro Di kiadó gondozásában jelent meg 2015-ben Sallay Dóra *Corpus of Sienese Paintings in Hungary, 1420–1510* című könyve, egy háromkötetesre tervezett sorozat első darabja, amely 368 oldalon, 260 illusztrációval kísérve harminchárom, magyarországi köz-, illetve magángyűjteményekben őrzött festményt mutat be. Az 1250–1420, illetve 1510–1650 közötti időszak sienai festészetét tárgyaló két további kötet a következő években jelenik majd meg. Az elsőként napvilágot látott könyv szerzője, Sallay Dóra korábban az esztergomi Keresztény Múzeum munkatársa, majd 2015 szeptemberéig a Szépművészeti Múzeum Régi Képtárának osztályvezetője volt. Hosszú ideig a helyszínen tanulmányozta a sienai művészetet, számos tanulmányt, cikket és egyéb publikációt jelentetett meg a témáról, valamint Raffaele Bertinelli (1802–1878) itáliai reneszánsz gyűjteményéről, amely ma a Keresztény Múzeum részét képezi.

ANDREA DE MARCHI

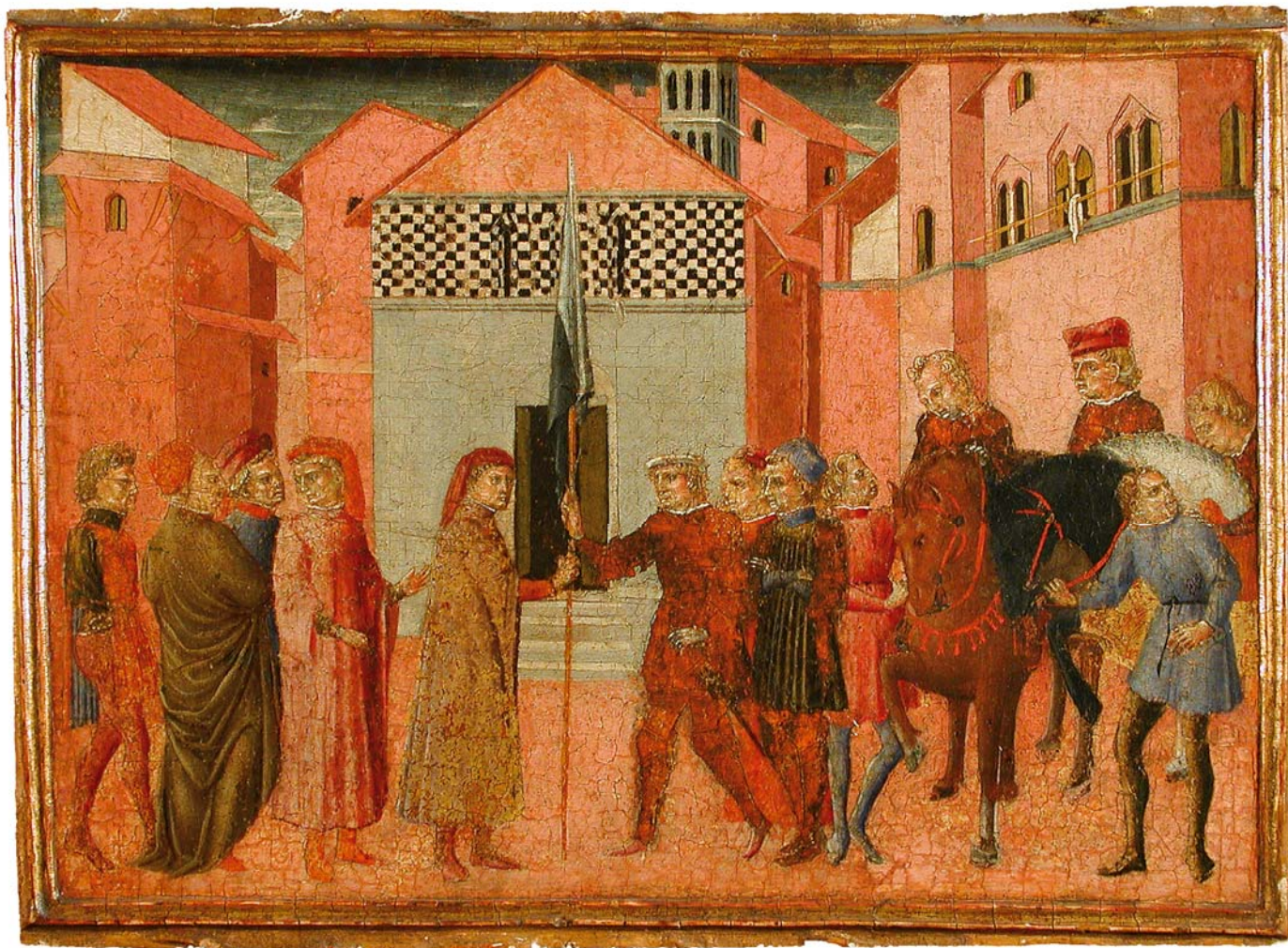
A kötetet február 5-én Andrea De Marchi mutatta be a Magyar Nemzeti Galériában. A piemonti Biellában 1962-ben született szakember a firenzei egyetem professzora, középkori művészettörténetet tanít. Korábban, 1994-95-ben a pisai műemlékvédelmi felügyelőség inspektora, később a leccei (1995–2000), majd az udinezi egyetem tanára (2000–2006) volt. Sienában Luciano Bellosi tanítványaként végezte el a művészettörténet szakot. Az itáliai művészettörténész-képzés folyamatosságát jelzi egyébként, hogy Bellosi viszont az olasz művészettörténet-írás egyik legnagyobbja, Roberto Longhi (1890–1970) tanítványaként diplomázott 1960-ban. Longhi Pietro Toescat (1877–1962) tartotta mesterének, aki Adolfo Venturi (1856–1941) irányításával végezte tanulmányait.

Andrea De Marchi a legkülönbözőbb területek, művészettörténeti problémák iránt érdeklődik, kutatásai a gótika és a reneszánsz közötti átmenetet jelentő időszak festészet, rajz- és miniatúraművészetét egyaránt magukban foglalják. 1996-ban társalapítója volt a *Nuovi studi – Rivista d'arte antica e moderna* című folyóiratnak, amelynek ma is szerkesztője. Számos kiállítás kurátora, társkurátora. Mindezek után kérdés, hogy miért tartotta fontosnak, hogy egy sienai művészetről szóló kötet budapesti bemutatójára való felkérést elfogadjon.

ANDREA DE MARCHI: Diákként, sienai művészettörténet szakos hallgatóként két nagyobb utazást is tettem Magyarországra, először 1987-ben, majd 1993-ban. Budapest és Esztergom érde-

fotó: Mudrák Anitla

kelt elsősorban, mert már akkor tudtam, hogy az itteni múzeumokban sok sienai és firenzei mester műveivel lehet találkozni, de képviselik az itteni alkotások a velencei, marchei, umbriai, lombardiai iskolát is. Mindenkitől fontos alkotások, főművek vannak Magyarországon, aki tehát valóban el akar mélyülni a témában, az nem mondhat le egy magyarországi útról, Budapest és Esztergom gyűjteményeiről.

Nagy élmény tehát a számomra több mint két évtized után újra látni a sok ismerős művet, úgy érzem, mintha csak távoli rokonaimmal vagy barátaimmal találkoznék. Az alkalom azonban azért igazán fontos, mert megjelent Sallay Dóra kiváló munkája. Régóta tudtunk ennek a munkának a készüléséről, hiszen Sallay Dóra úgy másfél évtizede következetesen halad az útján, előbb, mint az esztergomi Keresztény Múzeum muzeológusa, majd mint a Szépművészeti Múzeum szakembere. A sienai festészetre specializálódott, a gótika és a reneszánsz, a 14. és a 15. század művészetére. Nos, végül elkészült a mű, megjelent a könyv, amelyben sok fontos dokumentáció van, sok újdonság, amely – bár a szerző természetesen a Magyarországon őrzött képekből indult ki – a legnagyobb festőket és az általános problé-

mákat is érinti a 15. századi sienai festészet témájában. A gótikából a reneszánszba való átmenet időszakáról van szó a könyvben, s ez a művészet történetének egyik különösen megragadó időszaka. Egyébként azt hiszem, az utolsó ilyen könyvek között van ez a mű.

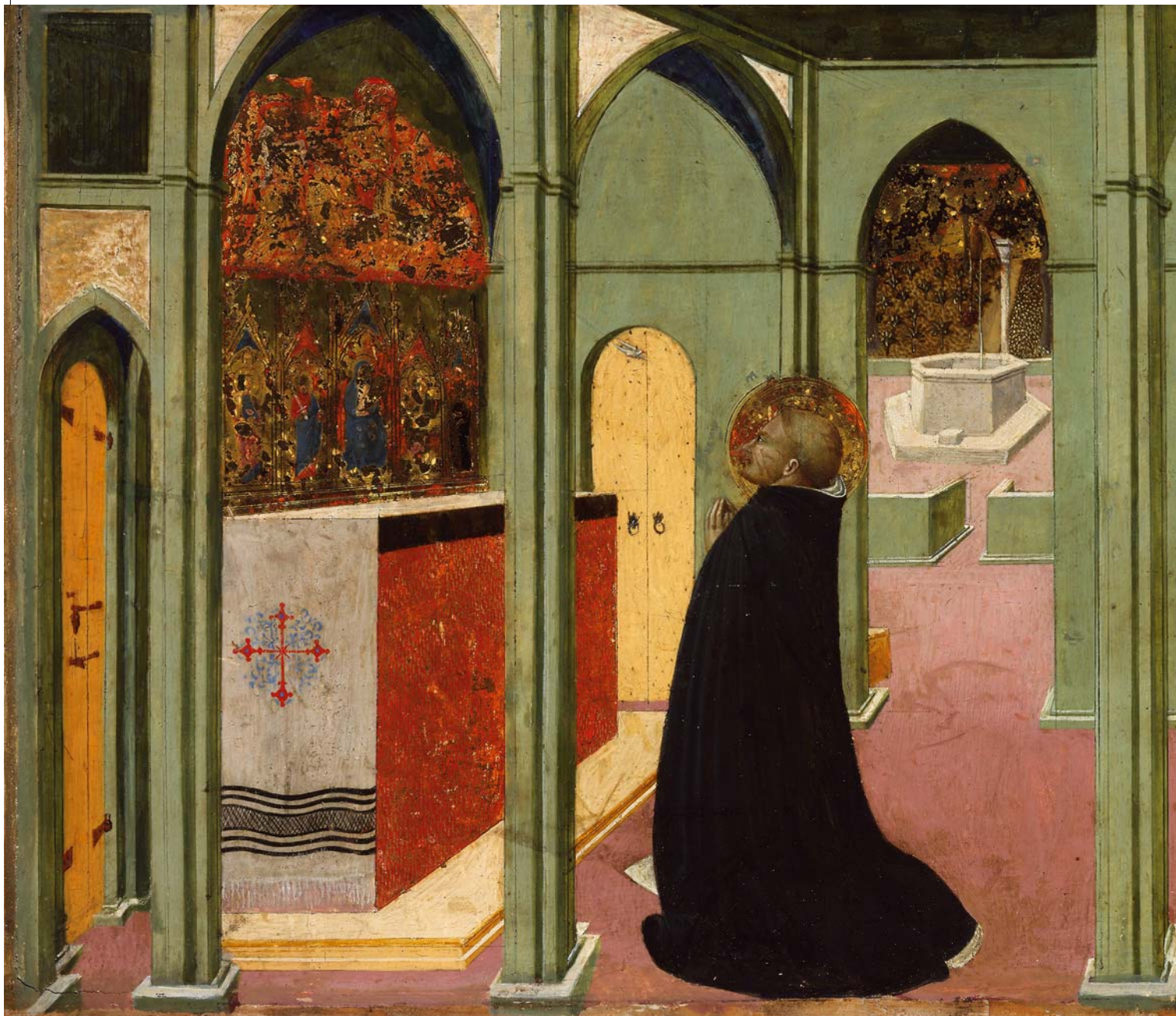
Milyen értelemben?

A. D. M.: Tíz év múlva talán meg sem születnek majd ilyen könyvek. A dolgok ugyanis egyre gyorsabban, egyre szélesebb körben tolódnak át az internetre. A világ meg fog változni. Az eszközök, amelyeket a technika rohamos fejlődése kínál, vagy nagyon tudatos, totális tudáshoz vezetnek, vagy nagy zűrzavarhoz.

A kötet egy háromrészes sorozat első állomását jelenti. Miért éppen így alakult a periodizáció?

A. D. M.: A könyvben tárgyalt időszak 1420-ban kezdődik és 1510-ben végződik, s ennek a periodizálásnak valóban megvan a maga jó oka. Korábban a művészettörténet nagy korszakaival kapcsolatban századokban beszéltek, de a történelemben vannak változások és ismétlődések, amelyek nem ismerik a pontos dátumokat. Az internacionális gótika a 15. század elején érkezik Firenzébe, nagyjából ez jelenti a cezúrát. Sienában ennek a hatásnak a főszereplője Sassetta, aki Fra Angelico, Masolino sienai megfelelőjének tekinthető. Ettől az időszaktól beszélhetünk arról a sajátos színhatásról, érzelmi telítettségéről, a fény sajátos szerepéről, amely az internacionális gótikához

VECCHIETTA KÖRE:
Siena zászlójának átadása,
1440-1450 körül.
Esztergom, Keresztény Múzeum,
ltsz. 55.161.

SASSETTA:
Aquinói Szent Tamás imája, 1423-
1425, Budapest, Szépművészeti
Múzeum, ltsz. 32.

tartalmazó alkotások legfontosabb jellemzői közé sorolható. Az 1510-es dátum pedig Raffaello és Michelangelo művészetének igazi áttörésére utal.

Ön szerint mi adja meg elsősorban Sallay Dóra kötetének a fontosságát?

A. D. M.: Harminchárom mű szerepel benne, ami látszólag kis szám, de nagyon erősen reprezentálja a korszakot. Szinte mindegyik kiemelkedő fontosságú sienai festő képviselve van a budapesti és az esztergomi kollekcióban. Tizenöt alkotóról van szó, szinte mindegyikük a 15. századi sienai festészet meghatározó jelentőségű mestere, s a kollekciók darabjait a festmény- és ikonográfiai típusok legnagyobb változatossága is jellemzi. Mondhatjuk, hogy a könyv szerzője egy szűkebb területről kiindulva általánosan érvényes képet ad következtetéseinek köszönhetően. Általában azt mondjuk, hogy a katalógus használati eszköz, a művé-

sztettörténet előszobája. Ez a kötet viszont valódi művészettörténet. Annál is inkább, mert metodikai szempontból is nagyon érdekes. Vannak benne attribúciós stílustanulmányok, szó esik ikonográfiai kérdésekről, technikai problémákról. Fragmentumokból rekonstruálja olykor az egészet. Elmélyed olyan problémákban, mint a fatáblák, hordozóanyagok milyensége, a technikai megoldások, például az ötvöstechnikát utánozó poncolás. Bőségesen szerepelnek a kötetben makrofotók, infravörös felvételek. De ezen túl a kötet érzékelteti a történelmi környezetet, életre kelti a korabeli megrendelőt, átfogja a kor sienai kultúrájának egészét, a művészet eseményeit pontos kontextusba helyezi. Ezért fontos a mű, amelyet Dóra létrehozott, aki sokáig élt Sienában, így ismeri a legkisebb részleteket, a város szűk utcáit, templomait, kolostorait. Nem győzöm eléggé hangsúlyozni a kontextus fontosságát. Így érthetjük meg, hogyan értékelték a művet a kortársak. Az olvasó minden olyan részlet megtalálhat a könyvben, amelyre szüksége van, és ugyanakkor egy víziót is a korszak egészéről. Egyszerre fontos a szerző számára a filológia és az interpretáció. És ami külön hangsú-

lyozandó: a szerzőnek nincsenek preconcepciói, hanem magukból a művekből indul ki. Ez az a művészettörténet, amiben én is hiszek. Jöhetnek ugyanis új kérdések a kutatók számára, de a történelmi háttér mindig ugyanaz marad. A művekből, a dokumentumokból kiindulva kell megpróbálni rekonstruálni azt, ami már nem létezik. Ez komoly intellektuális kihívás a kutató számára.

Az utóbbi években jó néhány itáliai kiállítás hallatán kapta fel a fejét az érdeklődő, mert ezekből érezhetően éppen az intellektuális kihívás hiányzott. Az olasz művészettörténezesek közül sokan tiltakoztak, közöttük Ön is az olyasféle tárlatok ellen, mint amilyen a 2015-ös milánói expón a Vittorio Sgarbi rendezte Eataly volt, vagy a Vicenzában ugyancsak 2015-ben rendezett Tutankhamon, Caravaggio, Van Gogh című „szupertárlat”. Ezekben az esetekben mintha feláldoznák a művészettörténetet a show-biznisz oltárán.

A. D. M.: Valóban, intellektuális, illetve köznevelési kihívásról van szó egyszerre. Meggyőződésem ugyanis, ahogyan az említett példák is jelzik, hogy a nagyközönséggel való kommunikációban manapság komoly problémák vannak. A kommunikáció gyakran egyszerűen kereskedelmi promócióvá válik, a fő kérdés így hangzik: hogyan lehet eladni valamit minél gyorsabban, minél nagyobb haszonnal? Ha csak erre a promóciós üzenetre korlátozódik a kommunikáció, az lelki, intellektuális elszegényedéshez vezet. Aggódok, mert így elvesz a történelem értelme.

Hosszú távon hová vezethet ez a folyamat?

A. D. M.: Oda, hogy a fiatalabb generációkból hiányozni fog a történelmi tudatosság. A műalkotások arra adnak lehetőséget, hogy közelebb kerüljünk a múlt eseményeihez, helyszíneihez. Ha a műalkotás szemlélete, élvezete történelmi ismeretekkel is párosul, minőségi ugrás történik. Az olasz művészet Magyarországon található műveivel kapcsolatban is érdekes lehet ez a kérdés. Az Esterházy Madonnát szinte mindenki ismeri, arra azonban kevesen gondolnak, hogy ez a mű csak a jéghegy csúcsa. Ennek a vízfelszín alatt rejtőző tömbnek az érdekessége éppen a sokszínűségben van, a nagy- és a kismesterek műveinek az együttesében. Bátran állíthatom, hogy a Magyarországon található műtárgyakon keresztül meg lehet ismerni a gótika és a reneszánsz különböző művészeti iskoláit. Az is izgalmas kérdés, hogy miért is lehetnek jelen Magyarországon ezek a műalkotások? A nagy 19. századi főpapok gyűjtő- és mecénási tevékenysége nélkül nem lennének itt. Ipolyi Arnold, Simor János és a többiek művek végtelen sorát gyűjtötték össze, közöttük kisebb mesterek kevésbé jelentős, de mégiscsak fontos alkotásait. Ez a példa nagyon tanulságos a ma embere, potenciális művészpártolója számára, erre is rávilágít Sallay Dóra könyve, amelyben van egy hosszú tanulmány arról, hogy hogyan kerültek a magyar műgyűjtés nagy korszakában a korai itáliai festészet jeles darabjai magyarországi gyűjteményekbe.

Ön mindig nagy érdeklődéssel fordult az úgynevezett átmeneti korszakok, határterületek, a gótika és a reneszánsz vagy éppen a sienai és a firenzei művészet érintkezési pontjai felé. Itt Budapesten előadást is tartott a firenzei Santa Maria Novella templom San Gregorio-kápolnájának festészeti díszítéséről, a duecento és a trecento, Cimabue, Duccio és Giotto művészete közötti kapcsolatokról. Mi az üzenete az úgynevezett átmeneti korszakok, határterületek művészetének?

A. D. M.: A tranzíció, az átmenet korszakaihoz, helyszíneire kapcsolódó kutatásaim nagyon fontosak a számomra, a jelenség azt a tanulságot tudatosítja, hogy a művészet, a kultúra fejlődése egyáltalán nem lineáris jelenség, s hogy a különböző értékek nem kioltják, hanem gazdagítják, erősítik egymást. Ez az üzenete ennek a könyvnek is. A sienai 15. századi festészet és Itália néhány más régiójának korabeli művészete is látszólag konzervatív, de ha például Gentile da Fabriano vagy Sassetta művészetét vizsgáljuk, azt érzékeljük, hogy fontos számukra a múlt, de érdeklődnek a jövő iránt is. A művészet története, mint általában a világ, nem fekete-fehér, hanem a kettőnek a dialektikája. Ezek az ambivalens folyamatok érdekelnek engem is, ezek tesznek izgalmassá számos műalkotást.